

گزارش

امیرحسین صفدری*

قائم‌مقام امیرحسین صفدری

قوانین مدنی

نگاه جامعی به شرایط و موانع ازدواج دارند

حقوق خانواده در ایران از ازدواج کردن تحت عنوان عقد نکاح یاد کرده است. به زبان ساده عقد نکاح در قانون مدنی و قانون حمایت از خانواده، زیر و بم‌های جالبی دارد که بسیاری از آن بی‌اطلاع هستند.

قانونگذار در قوانین مربوط به حوزه حقوق خانواده درخصوص مواردی همچون چگونگی انجام خواستگاری یا ویژگی‌های مراسم عقد و عروسی هیچ دخلتی نکرده، اما چارچوب کلیت ازدواج را مشخص کرده است.

قانون، ازدواج یا هر فردی را صلاح ندانسته

مردان و زنان نمی‌توانند با هر فردی که خواستند ازدواج کنند، چراکه در قانون و شرع مقدس اسلام شرایطی برای ازدواج کردن معین شده که از این شرایط در قانون مدنی، مازیر عنوان موانع نکاح یاد شده است. قانونگذار به صورت صریح در قانون مدنی از ماده ۱۰۴۵ تا ۱۰۶۱ موانع نکاح را بیان کرده است. موانع نکاح در قانون مدنی ما شامل: شوهرداشتن، عده‌ن، داشتن چهار زن دائمی، مطلقه‌بودن به سه طلاق و ۹ طلاق، فرابت در حدود معین، کفر، لعان، احرام و خارجی بودن است. در ماده ۶۴۴ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات قانونگذار ما بیان می‌کند: کسانی که دانسته مرتکب یکی از اعمال زیر شوند به حبس از شش ماه تا دو سال یا از سه

تا ۱۲ میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌شوند. ۱- هر زنی که در قید زوجیت یا عده دیگری است و خود را به عقد دیگری در آورد، در صورتی که منجر به مواقعه نگردد. ۲- هر کسی که زن شوهردار یا زنی را که در عده دیگری است، برای خود تزویج نماید.

در عده بودن زن هم یکی دیگر از موانع نکاح محسوب می‌شود. در ماده ۱۱۵۰ قانون مدنی قانونگذار می‌گوید: عده عبارت است از مدتی که تا انقضای آن زنی که عقد نکاح او منحل شده است، نمی‌تواند شوهر دیگری اختیار کند، اما عده دارای اقسامی است: ۱. عده وفات؛ مطابق ماده ۱۱۵۴ قانون مدنی، عده وفات چه در دائم چه در منقطع در هر حال چهار ماه و ۱۰ روز است. ۲. عده زن آبیستن؛ مطابق ماده ۱۱۵۳ قانون مدنی، تا وضع حمل است. ۳. زانی است که عده طلاق ندارد؛ برابر ماده ۱۱۵۵ قانون مدنی، زنی که بین او و شوهر خود نزدیکی واقع نشده و همچنین یانسه نه عده طلاق دارد و نه عده فسخ نکاح، ولی عده وفات در هر مورد باید رعایت شود.

برابر ماده ۱۱۵۶ قانون مدنی عده زنی که شوهر او غایب مقفودالان بوده و حاکم او را طلاق داده باشند، باید از تاریخ طلاق عده وفات نگه دارد و برابر ماده ۱۱۵۷ قانون مدنی زنی که به ششبه با کسی نزدیکی کند باید عده

طلاق نگه دارد. موانع نکاح

مطلقه‌بودن به سه طلاق و ۹ طلاق مطابق ماده ۱۰۵۷ قانون مدنی است که در موانع نکاح می‌گوید: زنی که سه مرتبه متوالی زوجه یک نفر بوده و مطلقه شده، بر آن مرد حرام می‌شود مگر اینکه به عقد دائم مرد دیگری درآمده و به واسطه طلاق یا فسخ یا فوت، فراق حاصل شده باشد، می‌تواند با همسر قبلی خود دوباره ازدواج کند. در نتیجه قانونگذار به پیروی از فقه اسلامی و مطابق با ماده ۱۰۵۸ قانون مدنی می‌گوید: زن هر شخصی که ۹ طلاق که شش تا آن عدی است مطلقه شده باشد، بر آن شخص حرام موبد می‌شود.

قرابت یکی دیگر از موانع نکاح محسوب می‌شود. قرابت به زبان ساده، یعنی رابطه خویشاوندی نزدیک که نکاح با آنها به علت محرم بودنشان ممنوع و حرام است. ازدواج با خویشان نزدیک هم از نظر فیزیولوژی ضرر دارد و هم از نظر عرفی و اخلاقی ازدواج با خویشان نزدیک منغور و محکوم است. محارم بر سه دسته‌اند: محارم نسبی، محارم سببی و محارم رضاعی. محارم نسبی مطابق ماده ۱۰۴۵ قانون مدنی مشخص شده‌اند و محارم سببی مطابق ماده ۱۰۴۷ تا ۱۰۴۹ مشخص شده و محارم رضاعی هم در ماده ۱۰۴۶ مشخص است.

نفرین شده

کفر یکی دیگر از موانع نکاح است که به معنی بی‌دینی است. در قانون مدنی ما در ماده ۱۰۵۹ قانونگذار می‌گوید: نکاح مسلمه با غیرمسلم جایز نیست، اما در خصوص ازدواج مرد مسلمان با زن غیرمسلمان قانون مدنی سکوت کرده است. ولی ظاهر امر این است که در فقه اسلامی نکاح مرد مسلمان با زن کتابیه مجاز است.

لعان هم یکی دیگر از موانع نکاح محسوب می‌شود؛ لعان در لغت به معنی نفرین کردن به یکدیگر و در علم حقوق لعان یعنی نوعی سوگند که در آن شوهر نسبت‌زنا به ترتیب دائمی خود می‌دهد یا طفل متولد از او را خود نفی کند.

رود دولت در ازدواج

احرام هم یکی دیگر از موانع نکاح محسوب می‌شود که قانونگذار ما در ماده ۱۰۵۳ قانون مدنی در این زمینه می‌گوید: عقد در حال احرام باطل است و با علم به حرمت موجب حرمت ابدی است. خارجی بودن یکی دیگر از موانع نکاح و در قانون بیان شده، به طوری که قانونگذار ما در مواد ۱۰۶۰ و ۱۰۶۱ در این خصوص به ترتیب می‌گوید: ازدواج زن ایرانی تا تبعه خارجه در مواردی هم که مانع قانونی ندارد موکول به اجازه مخصوص از طرف دولت است. دولت می‌تواند ازدواج بعضی از مستخدمین و مأمورین رسمی و محصلین دولتی را با زنی که تبعه

کفر یکی از موانع نکاح است. که به معنی بی‌دینی است. در قانون مدنی ما در ماده ۱۰۵۹ قانونگذار می‌گوید: نکاح مسلمه با غیرمسلم جایز نیست، اما در خصوص ازدواج مرد مسلمان با زن غیرمسلمان قانون مدنی سکوت کرده است. ولی ظاهر امر این است که در فقه اسلامی نکاح مرد مسلمان با زن کتابیه مجاز است

خارجه باشد، موکول به اجازه مخصوص نماید. با اجازه بزرگ ترها!

یکی از شرایط اساسی ازدواج در ایران، اذن پدر یا اذن جد پدری آنهاست. دختری که برای نخستین بار می‌خواهد ازدواج کند باید از پدر یا جد پدری خود برای ازدواج کردن اجازه بگیرد، اما ایسن اجازه و اذن پدر برای پسران در جامعه ما الزامی نیست؛ یعنی اینکه پسران در برسدن، می‌توانند ازدواج کنند یا به صورت مستقل از پدر و مادر خود زندگی مشترکی را شروع کنند. طبق نظر اسلام و مذهب تشیع دختری که به حد بلوغ رسیده و مصلحت خود را تشخیص می‌دهد در صورتی که بخواهد شوهر کند، اگر پدر یا جد پدری او غایب باشند یا فوت کرده باشند، لازم نیست دختر از پدر یا جد پدری خود اجازه بگیرد.

در خصوص اذن پدر برای ازدواج دختری که ازدواج نکرده است، در حال حاضر اختلاف نظراتی بین حقوقدانان و فقها وجود دارد. در این تفاسیر قانونگذار ما در ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی در خصوص ازدواج دختر برای نخستین بار می‌گوید: عقد نکاح دختر قبل از رسیدن به سن ۱۳ سال تمام شمسی و پسر قبل از رسیدن به سن ۱۵ سال تمام شمسی منوط است به اذن، ولی به شرط رعایت مصلحت که با تشخیص دادگاه صالح است. بهتر است قانونگذار ما با اصلاح این ماده با توجه به نیازهای روز جامعه اصلاحاتی در حوزه حقوق خانواده داشته باشد تا اینطور شاهد کاهش پرونده‌های حوزه خانواده در دادگستری‌ها باشیم.

ازدواج بدون اجازه

یکی از مهم‌ترین سوالاتی که در ذهن دختران جامعه ما وجود دارد، این است که آیا دختران می‌توانند بدون اذن پدر خود ازدواج کنند؟! در پاسخ به این سؤال باید گفت که دختران می‌توانند بدون اذن پدر خود ازدواج کنند، اما تحت شرایطی خاص که این شرایط در ماده ۱۰۴۳ قانون مدنی بیان شده است. در این خصوص قانونگذار توضیح داده که نکاح دختر برای نخستین بار اگر چه به سن بلوغ رسیده باشد، موقوف به اجازه پدر یا جد پدری است. هر گاه پدر یا جد پدری بدون علت موجه از دادن اجازه مضایقه کند، اجازه آنها ساقط و در این صورت دختر می‌تواند با معرفی کامل مردی که می‌خواهد با او ازدواج کند و شرایط نکاح و مهری که بین آنها قرار داده شده پس از اخذ اجازه از دادگاه مدنی خاص به دفتر ازدواج مراجعه و نسبت به ثبت ازدواج اقدام کند.

یک نکته مهم در خصوص ازدواج دختران این است اگر دختری که به حد بلوغ ورشد رسیده است و قبلاً هم طلاق گرفته باشد، برای ازدواج مجدد خود نیازی به اذن پدر یا جد پدری ندارد.

فامیل اجازه دخالت ندارد

دختران باید بدانند که این اجازه فقط مربوط به پدر و جد پدری آنهاست و در صورتی که پدر یا جد پدری آنها نباشند یا فوت کرده باشند این ولایت و اجازه به برادر، عمو، مادر، مادرزیر، عمه، دایی، خاله و... داده نمی‌شود.

نوسنده و پژوهشگر علم حقوق

نکته‌حقوقی

ممنوع الخروج!

آشنایی با قوانین

ممنوع الخروج کردن

ممنوع الخروج کردن، یعنی براساس قانون حق خروج از کشور از شخص گرفته شود و برای این مسئله باید دلایل کافی وجود داشته باشد؛ به این منظور روش‌های متعددی وجود دارد. موارد زیر از جمله شایع‌ترین روش‌های ممنوع‌الخروج کردن افراد محسوب می‌شوند. این موارد عبارتند از:

ممنوع‌الخروج کردن بدهکاران به دولت براساس قانون گذرنامه تمامی افراد دارای شخصیت حقیقی و حقوقی چنانچه بدهی اعم از مالیات یا سایر بدهی‌های دیگر داشته باشند، اجازه خروج از کشور را ندارند، مگر اینکه بدهی خود را تسویه کنند. طبق ماده ۱۷ قانون گذرنامه، دولت می‌تواند از صدور گذرنامه خروج بدهکاران قطعی مالیاتی و اجرای دادگستری و ثبت اسناد و متخلفین تعهدات ارزی براساس مقررات و ضوابط طبق آیین‌نامه جلوگیری کند، بنابراین طبق ماده ۱۷ قانون گذرنامه و همچنین ماده ۲۰۲ قانون مالیات‌های مستقیم، افراد با داشتن بدهی به دولت اجازه خروج از کشور را ندارند.

ممنوع‌الخروج کردن مجرمان تبعه ایرانی اگر شخصی تبعه ایران باشد و در داخل کشور خود یا حتی در کشور خارجی خلاف قانون مرتکب جرمی شود که خلاف اخلاق حسنه یا نظم عمومی باشد، پس از بازگشت به ایران تا زمانی که دوره مجازات خود اطلی نکند، مجرم است. در نتیجه این فرد اجازه خروج از کشور را ندارد و برای این مسئله سه ماده قانون شایع وجود دارد که عبارتند از:

ماده ۱۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری تصریح کرده است: «تا هنگامی که به متهم دسترسی حاصل نشده است، باز پرس می‌تواند با توجه به اهمیت و ادله وقوع جرم، دستور منع خروج متهم را از کشور صادر کند.»

بند ت ماده ۲۴۷ قانون آیین دادرسی کیفری می‌گوید: «باز پرس می‌تواند متناسب با جرم ارتکابی، علاوه بر صدور قرار تأمین، قرار نظارت قضایی را که شامل یک یا چند مورد از دستورهای زیر است، برای مدت معین صادر کند... بند ت: ممنوعیت خروج از کشور... همچنین ماده ۹ و ۵۹ قانون آیین دادرسی کیفری می‌گویند: «هر گاه اقدامات قاضی اجرائی احکام کیفری منتهی به دسترسی به محکوم علیه نشود و بیم فرار وی از کشور باشد، می‌تواند دستور منع خروج او را از کشور صادر کند و به مراجع قانونی اعلام کند، اما به شخص حضور یا دستگیری محکوم علیه نسبت به لغو این دستور اقدام می‌کند.»

ممنوع‌الخروج کردن بدهکاران

برای ممنوع‌الخروج کردن بدهکاران با توجه به نوع بدهی روش‌های متعددی وجود دارد. در این روش افرادی که حکم بدهی آنها قطعی یافته است در صورتی که بدهی آنها نقدی یا حتی غیرنقدی باشد، امکان خروج از کشور را ندارد و طلبکار قادر به اقدام جهت ممنوع‌الخروج کردن شخص است. ماده ۱۷ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی هم بر این مسئله تأکید کرده و می‌گوید: دادگاه رسیدگی کننده به اعسار ضمن صدور حکم اعسار، شخصی را که با هدف فرار از پرداخت دین مرتکب تقصیر شده است تا موجب اعسار وی گردد، با توجه به میزان بدهی، تسوخص، تعدد و تکرار آن به مدت شش ماه تا دو سال به یک یا چند مورد از محرومیت‌های زیر محکوم می‌کند.

براساس موارد و شرایط زیر هم می‌توان جهت ممنوع‌الخروج کردن شخص با بدهی اقدام کرد. این موارد عبارتند از:

ممنوعیت به دلیل مهریه

زمانی که خانمی مهریه خود را به اجرا گذاشته و مرد نسبت به پرداخت آن اقدام نکرده باشد، زن می‌تواند حکم جلب آن را گرفته و با او مشابه جرمین برخورد کند و در صورتی که حتی طلاق نیز گرفته باشد، برای ممنوع‌الخروج کردن او اقدام نماید.

ممنوع‌الخروج کردن مدیران شرکت‌ها

مدیرانی که وام دریافت کرده و نسبت به تسویه حساب اقدام نکرده‌اند، بانک مرکزی قادر به ممنوع‌الخروج کردن این افراد خواهد بود.

ممنوع‌الخروج کردن زوج

خانم‌ها می‌توانند به درخواست خود برای خروج از کشور باید حتماً اجازه پدر یا جد پدری را داشته باشند و اگر پدر یا جد پدری رضایت نداشته باشند، می‌توانند برای ممنوع‌الخروج کردن زوج اقدام کنند.

شبهه اطلاع از ممنوع‌الخروج شدن

برای اینکه متوجه شوید ممنوع‌الخروج هستید یا خیر می‌توانید به سازمان اسناد و املاک کشور به آدرس www.ssaa.ir مراجعه و پس از وارد کردن اطلاعات و وضعیت اجازه خروج خود را بررسی کنید.

در باره مدت اعتبار ممنوع‌الخروج بودن هم باید گفت که طبق ماده ۲۴۸ قانون دادرسی کیفری مدت ممنوع‌الخروج بودن شش ماه است و قابلیت تمدید نیز دارد.

یادداشت

سوالان محمدزاده

آزادی بیان در آینه اسناد بین‌المللی

سرکوب تظاهرات در کانادا و امریکا نمونه‌ای از لگدمال کردن آزادی در غرب است

بیان به صورت ضمنی در ماده ۱۸ اعلامیه جهانی و منطقه‌ای حقوق بشر، به وفور انعکاس یافته است، اما به سادگی از سوی برخی کشورهای غربی لگدمال می‌شود. اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، اعلامیه اسلامی حقوق بشر قاهره و... از این زمره هستند.

اعلامیه جهانی حقوق بشر

اعلامیه جهانی حقوق بشر که در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۸ به تصویب رسیده است، در ماده ۱۹ خود متضمن قیدی است که به عنوان آزادی بیان شناخته می‌شود. مطابق این ماده هر کس حق آزادی عقیده و بیان دارد و حق مزبور شامل آن است که از داشتن عقاید خود بیم و اضطرابی نداشته باشد و در کسب اطلاعات و افکار و در اخذ و انتشار آن با تمام وسایل ممکن و بدون ملاحظات و محدودیت‌ها، آزاد باشد.

این اعلامیه که آزادی بیان را تنظیم می‌کند، چارچوبی کلی را ترسیم کرده است که تضمین می‌کند هیچ‌گونه دخالتی در استفاده از آزادی بیان، آزادی دسترسی به اطلاعات و عقاید و گسترش آزادی بیان وجود ندارد. به عبارت دیگر، ماده ۱۹ اعلامیه هیچ رژیم محدودیتی را برای این آزادی پیش‌بینی نمی‌کند. با این حال مفاد ماده ۱۹ اعلامیه که به صورت کلی مطلق آزادی‌های بشر را قید می‌زند، شامل آزادی بیان نیز می‌شود. این ماده آزادی‌های فردی را فقط تابع محدودیت‌هایی قرار می‌دهد که به وسیله قانون و متحصراً به منظور تأمین شناسایی و مراعات حقوق و آزادی‌های دیگران بیان شده باشد. همچنین لازم به ذکر است که آزادی

۲. هر کس حق آزادی بیان دارد. این حق شامل آزادی تفحص و تحصیل و اشاعه اطلاعات و افکار از هر قبیل بدون توجه به سرحدات خواه شفاها یا به صورت نوشته یا چاپ یا به صورت هنری یا به هر وسیله دیگر به انتخاب خود می‌باشد.

۳. اعمال حقوق مذکور در بند ۲ این ماده مستلزم حقوق و مسئولیت‌های خاص است و ممکن است تابع محدودیت‌های معینی بشود که در قانون تصریح شده و برای امور ذیل ضرورت داشته باشد: الف) احترام به حقوق و حیثیت دیگران. ب) حفظ امنیت ملی یا نظم عمومی یا سلامت یا اخلاق عمومی.

همچنین این عبارت از بند دوم ماده ۱۹ میثاق حقوق مدنی و سیاسی که بیان می‌کند: «بدون توجه به